

Veiligstellen van een geïsoleerde populatie kamsalamanders op het Vledderveld

Edo van Uchelen

Foto 1: Mannetje van de kamsalamander in bruiloftskleed.

Foto: Rienko Vanderschuur

Zuidwest-Drenthe vormt een kerngebied voor de kamsalamander. Op veel plaatsen zijn poelen en kleinschalige landschapselementen hersteld en aangelegd ten behoeve van deze soort. Er zijn diverse maatregelen genomen om een bedreigde kamsalamanderpopulatie in het agrarische buitengebied van Vledder (het Vledderveld) veilig te stellen. Het kolonisatievermogen van kamsalamanders blijkt groter dan vermeld in de literatuur. Voor het duurzaam voortbestaan wordt de noodzaak tot het realiseren van een ecologische verbindingszone aangegeven.

Status

De kamsalamander (*Triturus cristatus*) is de grootste watersalamander van ons land. De kamsalamander staat op de Rode Lijst als 'kwetsbaar' en geniet wat betreft de inheemse soorten reptielen en amfibieën als 'strikt beschermde soort' (tabel 3 van de Flora- en Faunawet) de meest zware bescherming.

Kamsalamanders komen in ons land in het oosten en zuiden plaatselijk voor in het rivierenlandschap, in de beekdalen en in het kleinschalig agrarische landschap met grasland, houtwallen, bosjes en poelen. De soort is in het agrarische landschap vanaf de jaren 50 van de vorige eeuw door ruilverkavelingen en intensivering van de landbouw sterk achteruitgegaan (Zuiderwijk, 1984). Omdat kamsalamanders vaak buiten of net tegen de grens van natuurgebieden leven vormt een verdere intensivering van de landbouw nog steeds een van de grootste bedreigingen.

Situatie in Zuidwest-Drenthe

In Zuidwest-Drenthe komen vier min of meer van elkaar gescheiden populaties van de kamsalamander voor: een populatie rond Diever, een populatie rond Havelte, een populatie in de Vledderhof (ten noordwesten van Vledder) en een populatie in het Vledderveld ten westen van Vledder (Schouten, 1991; Hoeksma, 1989). In alle gebieden, uitgezonderd het Vledderveld, zijn door natuurbeschermingsorganisaties en door Landschapsbeheer Drenthe veel poelen en dobben hersteld en aangelegd ten behoeve van de kamsalamander. Op het Vledderveld werd tot 2002 slechts één poel gerealiseerd, waarin tot op heden geen kamsalamanders zijn aangetroffen.

Gebiedsbeschrijving

Het Vledderveld is een heideontginning die nu voornamelijk in gebruik is als landbouwgebied. Er zijn een aantal bosjes en houtwallen tussen en langs de landbouwpercelen aanwezig. Enkele vennen, poelen en een ijsbaan liggen in de bosjes. Behalve de kamsalamander komen in het Vledderveld nog een aantal andere soorten reptielen en amfibieën voor die op de Rode Lijst staan: ringslang, hazelworm, poelkikker en heikikker.

Vanwege het voorkomen van deze vijf Rode Lijst soorten heeft het gebied een relatief hoge natuurwaarde.

Geen poelen op het Vledderveld

Eind jaren tachtig is door de Universiteit van Amsterdam onderzoek gedaan aan kamsalamanders in Zuidwest-Drenthe (Schouten, 1991). Uit dit onderzoek bleek dat op het Vledderveld voldoende geschikt landbiotoop voorhanden was, maar slechts één goede voortplantingspoel, in een weiland net ten zuiden van de ijsbaan (foto 2). Deze poel is in de loop der jaren verland geraakt doordat de eigenaar geen medewerking verleende aan het onderhoudsplan van Landschapsbeheer Drenthe. In 2002 is de poel helemaal verdwenen en is het toenmalige grasland omgezet in bouwland (foto 3). Alle in het bosgebied van het Vledderveld aanwezige vennen en poelen zijn te zuur voor de kamsalamander. Alleen op de ijsbaan vindt af en toe voorplanting plaats, maar vaak valt deze al vroeg in de zomer droog waardoor de voortplanting niet succesvol is. Tot 2002 werden kamsalamanders in het gebied voornamelijk aangetroffen in (drainage) greppels en geulen. Hierin vindt ook voortplanting plaats. Helaas komen de larven meestal niet tot metamorfose omdat de greppels in de zomer vaak droogvallen, mede als gevolg van grondwateronttrekking voor de landbouw. De greppels zijn dus ongeschikt voor een duurzaam voortbestaan van de populatie op het Vledderveld.

Volgens Landschapsbeheer Drenthe zijn in het Vledderveld tot 2002 geen poelen aangelegd omdat veel terreindelen niet geschikt zijn (akkerbouwgebied, te lage grondwaterstand) of omdat de eigenaar geen medewerking verleende.

Actie voor de kamsalamander

Om de kamsalamander voor het Vledderveld te behouden was het van essentieel belang dat nieuwe geschikte voortplantingswateren werden aangelegd. Hiervoor zijn drie initiatieven uitgevoerd.

Ten eerste heeft de Werkgroep Ringslangen Westerveld (WRW) door middel van een 'poelenplan' actie ondernomen. Eén van de particuliere grondeigenaren bleek bereid een geschikt terrein van ongeveer 2 hectare te verkopen. In 2002 is het terrein in bezit gekomen van Staatsbosbeheer. Het aangekochte terrein is een natuurlijke laagte die als landbouwgebied in gebruik is geweest. Het is omsloten door bos. Door het bos loopt een afwateringsgeul waarin kamsalamanders zijn aangetroffen. De greppel is echter ongeschikt als voortplantingswater. In overleg met Staatsbosbeheer is besloten om het verworven terrein in te richten ten behoeve van de kamsalamander. Daartoe is onder andere een beheersplan geschreven en in 2003 zijn drie poelen aangelegd (van Uchelen, 2002).

Het tweede initiatief bestaat uit het aanleggen van een vijftal poelen (in 2000) op een particulier terrein, zo'n 800 meter ten westen van het terrein van Staatsbosbeheer.

Ten derde heeft Landschapsbeheer Drenthe van alle geschikte locaties op het Vledderveld de grondeigenaren benaderd voor aanleg van poelen op hun terrein. Dit heeft helaas niet tot de aanleg van nieuwe poelen geleid, omdat de benaderde grondeigenaren geen medewerking wilden verlenen. Wel zijn op open plekken in een bosgebiedje van Staatsbosbeheer drie poelen gegraven.

Kolonisatie

De nieuwe poelen op het terreintje van Staatsbosbeheer liggen op zo'n 400 m afstand van een greppel in het bos (zie foto 4) waar regelmatig kamsalamanders zijn aangetroffen. In 2004 en 2005 werden in twee van de drie poelen kamsalamanders aangetroffen, twee volwassen exemplaren en enkele grote larven. Kamsalamanders hebben de poelen dus in het seizoen na aanleg gekoloniseerd, en daarbij dus waarschijnlijk een afstand van ongeveer 400 m

afgelegd.

De poelen op het terrein van de particulier werden binnen 2 jaar door kamsalamanders gekoloniseerd en vanaf 2003 is hier voortplanting vastgesteld. De afstand van dit terrein tot de dichtstbijzijnde vindplaats van kamsalamanders bedraagt ongeveer 800 m. Dit is opmerkelijk omdat kamsalamanders een gering kolonisatievermogen hebben (Thiesmeier & Kupfer, 2000) en het meestal langer duurt voordat kamsalamanders afstanden tussen de 400 en 800 m overbruggen om nieuwe poelen te koloniseren.

De door Landschapsbeheer Drenthe aangelegde poelen in het bosgebiedje van Staatsbosbeheer zijn gekoloniseerd door o.a. poelkikker en heikikker. Kamsalamanders zijn hier nog niet aangetroffen. Waarschijnlijk verspreiden kamsalamanders zich in het Vledderveld over land via kleine lijnvormige landschapselementen zoals houtwallen, bosranden en langs de landbouwgreppels waarlangs wat ruigere vegetatie aanwezig is. Het belang van dergelijke elementen is elders in Nederland al aangetoond (Grooten & van Gelder, 1993). Het vermoeden bestaat dat larven die in het water van de greppels aanwezig zijn bij zware regenval worden weggespoeld (larvale drift) en daardoor snel nieuwe gebieden kunnen koloniseren.

Toekomst: ecologische verbindingzone?

De populatie van de kamsalamander op het Vledderveld is geïsoleerd. Voor een duurzaam voortbestaan is het noodzakelijk dat uitwisseling kan plaatsvinden met nabij-

Foto 2: Poel op het Vledderveld (1990). Tot begin jaren '90 was dit de beste voortplantingspoel.

Foto 3: van dezelfde locatie als foto 2, genomen in 2002. De poel is geheel verdwenen!

Foto 4: Greppel met larven van kamsalamander. Door wateronttrekking voor de landbouw valt de greppel meestal al vroeg in de zomer droog, voordat de larven kunnen metamorfoser.

Foto 5: Een van de drie nieuw aangelegde poelen voor de kamsalamander, gelegen op het nieuwe terreintje van Staatsbosbeheer. Deze poel werd het seizoen na aanleg gekoloniseerd door de kamsalamander.

gelegen populaties. De dichtstbijzijnde populatie bevindt zich op landgoed 'de Vledderhof', hemelsbreed zo'n 3 km verwijderd van de populatie op het Vledderveld. Deze afstand is voor kamsalamanders alleen te overbruggen indien een ecologische verbindingzone met stapstenen wordt aangelegd (Grooten & van Gelder, 1993; van der Sluijs et al., 2003). Met name de kamsalamander geldt als doelsoort voor het aanleggen van dergelijke verbindingzones (Pasman *et al.*, 1998). Verbindingzones functioneren alleen indien geen barrières in het landschap aanwezig zijn zoals intensief gebruikte agrarische gebieden en drukke wegen (Hoeksma, 1989). Het nieuw ingerichte terrein sluit aan bij een bestaande houtwal die een verbinding moet gaan maken volgens de ecologische verbindingzone 'de Eese-Vledderhof' zoals opgesteld door de Provincie Dren-

the (Pasman *et al.*, 1998). Hierdoor moet het op termijn mogelijk zijn dat kamsalamanders van het Vledderveld verbinding maken met de populatie in de Vledderhof. De aanwezige (niet meer in gebruik zijnde) nam-locatie, gelegen tegen de boswachterij Vledderveld, ligt op de geplande ecologische verbindingzone en deze zou de verbindingzone kunnen blokkeren als daar intensieve landbouw- of bedrijfsmatige activiteit wordt ontwikkeld.

Gebruikte literatuur

- Grooten, P. & J. van Gelder, 1993. Kleine landschapselementen en salamanders. *De Levende Natuur* 94(3): 100-105.
- Hoeksma, S., 1989. Geef de kamsalamander een goed leefmilieu, herstelplan poelen en dobben in Zuidwest Drenthe. Provincie Drenthe.
- Pasman, P.W., E. van de Bilt & P.P. Bosch, 1998. Vledder en Wapserveense Aa. Gebiedsvisie natuur, bos en landschap. Provincie Drenthe.
- Schouten, A. 1991. De kamsalamander in Zuidwest Drenthe, methoden van inventariseren, de ecologie en de populatiestructuur. Instituut voor taxonomische Zoölogie, Universiteit van Amsterdam.
- Sluijs, A. van der, C. Vos & D. Lammertsma, 2003. Onderzoek naar de bewegingen in een agrarisch landschap: zijn bruine kikkers gebaat bij verbindingzones? *RAVON* 16(1): 11-13.
- Thiesmeier, B. & A. Kupfer, 2000. *Der Kammolch*. Hartmann, Ahaus.
- Uchelen, E.G.C. van, 2002. Inrichtingsplan voor een voormalig landbouwterrein in het Vledderveld voor de kamsalamander. Rapport WRW, uitgegeven in eigen beheer.
- Zuiderwijk, A. 1984. Hoe redden we de kamsalamander? *De Levende Natuur* (85): 67 - 71.

Dankwoord

De aanleg van poelen op het Vledderveld is alleen mogelijk geweest dankzij de flexibele en ondersteunende houding van Staatsbosbeheer en met medewerking van Landshapsbeheer Drenthe. Verder is dank verschuldigd aan de provincie Drenthe voor het subsidiëren van het inrichten van het particuliere natuurterrein.

Edo van Uchelen

Reeweg 1
8381 GA Vledder
evu@ecotouristservices.nl